

KÁNTOR ZOLTÁN

AZ EMBERI JOGOKTÓL A KISEBBSÉGI JOGOKIG**Anna-Mária BÍRÓ – Katrina LANTOS SWETT (eds.): *The Noble Banner of Human Rights. Essays in Memory of Tom Lantos*, Brill Nijhoff, Leiden–Boston, 2018**

Rangos kiadónál, az Amerikai Egyesült Államok korábbi alelnökének, Joe Biden előszavával jelent meg a Tom Lantos emlékére szerkesztett kötet. A kötettel a Tom Lantos Intézet vezetője, Bíró Anna-Mária és Tom Lantos lánya, Katrina Lantos Swett méltó emléket állít a magyarországi származású, amerikai kongresszusi képviselőnek. Életműve, a Tom Lantos Intézet tevékenysége és a jelen kötet összefüggő hármast alkotnak. A kötetben szereplő írások Tom Lantos politikai tevékenységének egy-egy súlypontját elemzik. E tevékenységek – emberi jogok, roma-kérdés, antiszemitizmus és a külhoni magyarok – képezik egyben a Budapesten működő Tom Lantos Intézet fő kutatási és oktatási kérdéseit.

A kötetben Robert R. King, aki 25 évig volt Tom Lantos stábjának a vezetője, részletesen ismerteti Tom Lantos politikai és ember-, valamint kisebbségi jogkiterjesztő tevékenységét kongresszusi képviselősege idején. A szerző, aki egyben nemzetközi kapcsolat szakértő és diplomáciai múlttal is rendelkezik, képes tágabb kontextusba helyezni főnöke munkásságát. King igen jó érzékkel Tom Lantos és családja története által mutatja ki a politikus gondolkodásának kialakulását, amiből megértjük érzékenységét az emberi jogok iránt. A külhoni magyarokat kutatók között is igen sok esetben a saját tapasztalatban kereshetjük az indítékot vizsgálatuk tárgyához. Tom Lantos esetében, így utólag állíthatjuk, hogy az emberi jogok, a demokrácia iránti elkötelezettsége gyermekkori tapasztalataiból magyarázhatók. Erre az emberi, családi kontextusra építi King Tom Lantos gondolkodásának és politikai cselekedeteinek alakulását. Ennek köszönhetően Lantos politikai tevékenységénél egy pillanatig sem jut eszünkbe, hogy politikai karrierje építése céljából választotta ezt a témát. Fontos hangsúlyozni, hogy Lantos univerzálisan tekint az emberi jogokra, egyaránt fontosak számára a közel-keleti vallási elnyomás kérdése, a kínai emberi jogok helyzete, a kelet-közép-európai térség kisebbségeinek – ezen belül a külhoni magyarok és a magyarországi antiszemitizmus – veszélyeztetettsége. King Lantos szerepét abban is kiemeli, hogy munkásságának köszönhetően is váltak az emberi jogok az Egyesült Államok külpolitikájának egyik elemévé. Egy emlékkötetben megjelenő, a főszereplő közeli munkatársa által írt tanulmány alapesetben elfogultság vádjával illelhető, ebben az esetben viszont nehéz elképzelni más szerzőt, aki ennyire pontosan be tudná mutatni volt főnöke életútját.

Az emberi jogoknak különböző vetületét vizsgálják egy-egy esettanulmány keretében a szerzők, ami rávilágít, hogy az emberi jogoknak számos aspektusa van. A vallási szabadsággal foglalkozik Geoffrey Cameron és Nazila Ghanea (*Religious Freedom in Iran and the Middle East: The Case of the Bahá'ís in Selected Countries*), a külhoni magyarokkal és a magyar nemzetpolitikával Myra A. Waterbury (*Friends in High Places? The Externalisation of Hungarian Minority Rights Claims*), a Tom Lantos számára nagy jelentőséggel bíró jugoszláv krízis utóhatásainak elemzésével Edin Hodžić (*Dealing with the Past in the Post-Yugoslav Space: Truth, Memory and Identity after Atrocity*). Fontos kiemelni, hogy a közép-európai olvasó számára távolinak tűnő kérdések is helyet kaptak a kötetben, hiszen ezek szervesen kötődnek Tom Lantos munkásságához, láttatván, hogy az emberi jogokat globális dimenzióban közelítette meg. Gudmundur Alfredsson és Zhang Wei a kínai modernizációs folyamatok keretében vizsgálják az emberi jogok oktatását és terjesztését Kínában (*Human Rights Education and Training: Global Standards and Efforts Underway in China*), Andrew Fagan a myanmari identitáspolitikát és az emberi jogok implementálását mutatja be (*Minority Rights in Myanmar: Negotiating Identity Politics and Human Rights*), Rania El Rajji pedig a szudáni nemzetépítést és a belső konfliktusokat (*Sudan: A Country of Many Identities Subdued to One*). A kötet zárótanulmánya a visegrádi országok antiszemitizmusát elemzi (*Contemporary Forms of the Oldest Hatred: Modern Antisemitism in the Visegrád Countries*); e tanulmány szerzői: Barna Ildikó, Félix Anikó, Grigorij Meseznikov, Rafal Pankowski és Veronika Šternová.

A továbbiakban a térségünket érintő tanulmányok egyes kulcskérdéseit emelem ki. Myra A. Waterbury tanulmányának közlésével a szerkesztők Tom Lantosnak a külhoni magyarság iránti elkötelezettsége előtt tisztelgenek. Waterbury, az Ohioi Egyetem oktatója, a térség, és ezen belül a magyar nemzetpolitika jó ismerője. Több évet töltött Magyarországon, kutatási céllal rendszeresen hosszabb időt tölt az országban, és rövidebb kutatási utakat iktat be a szomszédos államokba. E tanulmánya a külhoni magyarság jogkiterjesztő politikájának átalakulását mutatja be, tágabb kontextusba – a magyar nemzetpolitika és az európai kisebbségvédelemmel foglalkozó intézmények hálózatába – ágyazva. Leírja azt a folyamatot, hogy az RMDSZ és a többi erdélyi magyar párt – amikor abba ütköztek, hogy Romániában csak mérsékelt sikereket érhetnek el a jogkiterjesztésben – hogyan vitte a nemzetközi porondra a kisebbségi sérelmeket. Külön kitér a magyar állam nemzetpolitikájára, amely karöltve a külhoni magyarokkal, a kisebbségi jogsérelmeket az európai porondon jeleníti meg.

A balkáni térségről szóló tanulmány a remény és a lehetetlen küldetés között egyensúlyoz. A rendszerváltás utáni véres háborúk és konfliktusok emlékének feldolgozása lenne a küldetés, és egyben a hosszú távú béke garanciája a Balkánon. Jelenleg béke van, ám a gyűlölet parazsa izzik minden

nemzetnél. Ez nem vezet majd feltétlenül újabb háborúhoz, de a sebek gyógyulása nem egy-két generáció múlva következik be. A szerző megvizsgálta a különböző állami és civil társadalmi megbékélési projekteket, ezek sikerét tekintve mérsékelt optimista. Ugyanakkor, feltehetőleg nincs más út, mint megtalálni azt a modus vivendit, hogy ezek a maradandó sebek ne fertőzödjenek el. És ez nem is kevés. Edin Hodžić feltérképező munkája sokat segít a múlt feldolgozásának – amely magába foglalja úgy az emlékezést, mint a felejtést – jelenlegi stádiumát látni. Messze vagyunk még az út felétől is! Viszont legalább tudjuk, hogy hol tartunk, tartanak.

A visegrádi államok modern antiszemitizmusára vonatkozó összehasonlító elemzését olvashatjuk a kötet utolsó tanulmányában. A szerzők elsősorban a rendszerváltás utáni antiszemitizmust vizsgálják, annak gyökereit is bemutatva. A félig tele, félig üres pohár dilemmájával állunk szemben. Egyrészt az antiszemitizmus jelen van a vizsgált országokban, másrészt viszont nem a zsidóság az első számú ellenség. A szerzők az Izrael-ellenességet, a Holokauszt-tagadást, a zsidókkal szembeni előítéleteket vizsgálják, külön kitérve az ezt képviselő szereplőkre, akik közül elsősorban a szélsőséges pártokat, mozgalmakat identifikálják.

A tanulmányok rávilágítanak a jog és politika, az elvek és a gyakorlat közötti feszültségekre. Kizárólag éles szemmel és szikével lehet a problémákat megérteni és megoldani őket. A kötetnek köszönhetően a problémák lokalizálásához közelebb kerültünk, a megoldás – mint oly sok esetben – még várat magára. Ugyanakkor, és ez a kötet egyik érdeme: Tom Lantos hite, elvei, tevékenysége azt sugallja, ha a megoldásokat megtalálni nem is lesz könnyű, de nem is lehetetlen.

A kisebbségi kérdés, a kisebbségi jogok, a kisebbségek védelme – akár kollektív jogként közelítünk hozzá, akár az emberi jogok keretében vizsgáljuk – nem csupán tudományos kérdés; a politika, a cselekvés mezejében lehet eredményeket elérni (ehhez persze alapos tudományos felvértezetségre van szükség).

A kötet méltó emléket állít Tom Lantosnak, ráirányítva a figyelmet a szer-teágazó emberjogi, kisebbségjogi kérdésekre; összességében, összefüggéseiben a kötet maga, de külön-külön tanulmányonként is értékes munkát tarthat kezében az olvasó.